

Sygn. akt III CZP 140/08

UCHWAŁA
pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego

Dnia 15 maja 2009 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

Prezes SN Tadeusz Ereciński (przewodniczący)
SSN Teresa Bielska-Sobkowicz
SSN Gerard Bieniek
SSN Helena Ciepła
SSN Stanisław Dąbrowski
SSN Józef Frąckowiak
SSN Jan Górski
SSN Antoni Górski
SSN Irena Gromska-Szuster (sprawozdawca, uzasadnienie)
SSN Wojciech Katner
SSN Marian Kocon
SSN Grzegorz Misiurek
SSN Barbara Myszka
SSN Henryk Pietrkowski
SSN Krzysztof Pietrzykowski
SSN Krzysztof Strzelczyk
SSN Katarzyna Tyczka-Rote
SSN Lech Walentynowicz (sprawozdawca)
SSN Tadeusz Wiśniewski
SSN Hubert Wrzeszcz
SSN Kazimierz Zawada
SSN Dariusz Zawistowski

na posiedzeniu niejawnym
w dniu 15 maja 2009 r.,
przy udziale Zastępcy Prokuratora Generalnego Andrzeja Pogorzelskiego
oraz Rzecznika Ubezpieczonych Haliny Olendzkiej,
po rozstrzygnięciu zagadnienia prawnego przedstawionego
przez skład siedmiu sędziów Sądu Najwyższego
postanowieniem z dnia 10 października 2008 r., sygn. akt III CZP 60/08,

„Czy zasiłek pogrzebowy wypłacony na podstawie art. 77 ustawy
z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu
Ubezpieczeń Społecznych (j.t.: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze

zm.) podlega uwzględnieniu przy ustalaniu odszkodowania dochodzonego na podstawie art. 446 § 1 k.c.?"

podjął uchwałę:

Zasiłek pogrzebowy przewidziany w art. 77 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jedn. tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.) nie podlega uwzględnieniu przy ustalaniu odszkodowania dochodzonego na podstawie art. 446 § 1 k.c.

Na oryginale właściwe podpisy
Za zgodność:

KIEROWNIK SEKRETARIATU
Wydziału III Izby Cywilnej
Sądu Najwyższego

Marianna Ptasaczyk

Uzasadnienie

Postanowieniem z dnia 10 października 2008 r. Sąd Najwyższy przedstawił pełnemu składowi Izby Cywilnej zagadnienie prawne: „czy zasiłek pogrzebowy wypłacony na podstawie art. 77 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (j.t.: Dz. U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.) podlega uwzględnieniu przy ustalaniu odszkodowania dochodzonego na podstawie art. 446 § 1 k.c.?”. Wskazał, że powstało ono przy rozpoznawaniu zagadnienia prawnego przedstawionego przez Rzecznika Ubezpieczonych na podstawie art. 60 § 1 w związku z art. 60 § 2 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym (Dz. U. Nr 240, poz. 2052 ze zm.), ujętego w pytaniu „czy ubezpieczyciel dokonując zwrotu kosztów pogrzebu, o których mowa w art. 446 § 1 k.c., w ramach odpowiedzialności gwarancyjnej wynikającej z obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych ma prawo zaliczyć na poczet tych kosztów zasiłek wypłacany na podstawie art. 77 ustawy z dnia 17 grudnia 1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jednolity: Dz. U. z 2004 r., Nr 39, poz. 353 ze zm.)?”.

Sąd Najwyższy stwierdził, że w tej kwestii w judykaturze ujawniły się dwa odmienne stanowiska. Jedno opowiadające się za kumulacją prawa do zasiłku pogrzebowego i uprawnienia do zwrotu kosztów pogrzebu na podstawie art. 446 par.1 k.c., eksponujące odrębność podstaw prawnych ich przyznawania oraz nieodszkodowawczy charakter zasiłku. Stanowisko to wyrażone zostało przede wszystkim w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 27 marca 1981 r. III CZP 6/81 (OSNC z 1981r., nr 10, poz. 183) oraz w wyroku tego Sądu z dnia 29 kwietnia 1981r. IV CR 120/81 (niepubl.), w których stwierdzono, że zasiłek pogrzebowy przewidziany w art. 36 pkt 1 oraz w art. 35 pkt 1 nie obowiązującej już ustawy z dnia 17 grudnia 1974 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (Dz. U. Nr 47, poz.280 ze zm.), wypłacony osobom wskazanym w art. 33 ust.1 oraz art. 37 ust.1 ustawy, nie podlega zaliczeniu na poczet należnego od ubezpieczyciela odszkodowania z tytułu

zwrotu poniesionych kosztów pogrzebu. W uzasadnieniu uchwały Sąd Najwyższy stwierdził, że obowiązujący system prawa cywilnego nie uzasadnia przyjęcia ogólnej zasady zaliczania wszelkich świadczeń wypłacanych na podstawie różnych tytułów prawnych. Zaliczanie takie mógłby uzasadniać wyraźny przepis prawa. Zasilek pogrzebowy, podobnie jak odprawa pośmiertna, nie ma charakteru odszkodowawczego, gdyż jego zasadniczym celem jest udzielenie osobom bliskim zmarłego pomocy finansowej w trudnej sytuacji życiowej, spowodowanej śmiercią członka rodziny.

Przeciwnie stanowisko, przyjmujące, że pobrany zasilek pogrzebowy podlega zaliczeniu na poczet odszkodowania przewidzianego w art. 446 § 1 k.c., zajął Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 23 października 1973r. II CR 549/73 (niepubl.), w którym stwierdził, że do wysokości wypłaconego zasiłku pogrzebowego szkoda w postaci poniesionych kosztów pogrzebu została pokryta, wobec czego brak podstaw do żądania jej wynagrodzenia w tej części na podstawie art. 446 § 1 k.c. Podobnie wypowiedział się Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 25 sierpnia 1975r. II CR 419/75 (OSNC z 1976 r., nr 7-8, poz. 169) oraz w uchwale z dnia 9 grudnia 1978 r. III CZP 55/78 (OSNCP z 1979 r., nr 4, poz. 62), które zapadły na tle obowiązujących wówczas przepisów rozporządzeń komunikacyjnych, przewidujących zaliczanie wypłaconego zasiłku pogrzebowego na poczet świadczeń przysługujących z tytułu obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych.

Przedstawiając zagadnienie prawne Sąd Najwyższy dokonał analizy dawnych i obecnych przepisów dotyczących zasiłku pogrzebowego i stwierdził, że są one zbliżone konstrukcyjnie, a regulowany nimi zasilek pogrzebowy ma podobny charakter. Zwrócił uwagę na powiązanie zasiłku z udokumentowanymi kosztami pogrzebu, jednak do wysokości kwoty zryczałtowanej oraz na uprzywilejowaną sytuację członków rodziny zmarłego, którzy nie mają obowiązku udokumentowania poniesionych kosztów pogrzebu i mogą otrzymać zasilek zryczałtowany przewyższający rzeczywiście poniesione koszty, co wyraźnie ujawnia funkcję socjalną zasiłku. Nie pozwala to, zdaniem Sądu Najwyższego, na zaakceptowanie, de lege lata ogólnej tezy o odszkodowawczym charakterze zasiłku pogrzebowego przewidzianego w ustawie z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach

z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (dalej: „u.e.r.FUZ”) ze wszystkimi wynikającymi stąd konsekwencjami prawnymi, jednakże nie można też pomijać faktu, że przy dochodzeniu roszczenia odszkodowawczego na podstawie art. 446 § 1 k.c. w związku ze śmiercią poszkodowanego w wyniku czynu niedozwolonego, zasiłek wypłacony osobie, która faktycznie poniosła koszty pogrzebu ma charakter kompensacyjny, co pozwala zaliczyć go do instrumentów kompensacyjnych funkcjonujących w systemie prawa publicznego. Może to prowadzić do stwierdzenia tożsamości celu prawnego obu świadczeń i zastosowania konstrukcji *compensatio lucri cum damno*, gdyż to samo zdarzenie jest jednocześnie przyczyną szkody i źródłem korzyści, a oba świadczenia zmierzają do pokrycia kosztów pogrzebu faktycznie poniesionych przez uprawnionego, zaś różni je tylko forma prawna oraz sposób i szybkość wypłaty.

Z drugiej jednak strony Sąd Najwyższy podkreślił, że istnieją też istotne argumenty przemawiające przeciwko dopuszczalności zaliczenia zasiłku pogrzebowego wypłacanego na podstawie art. 77 u.e.r.FUZ na poczet odszkodowania przewidzianego w art. 446 § 1 k.c. Zasiłek można bowiem traktować jako świadczenie socjalne, wypłacane z ubezpieczenia społecznego i spełniające funkcję pomocową, a więc mające inny cel i charakter niż odszkodowanie z art. 446 § 1 k.c. Argumentację tę wzmacnia fakt, że system ubezpieczeń społecznych tworzony jest na podstawie funduszy składkowych. Nie bez znaczenia jest też systemowo odmienna podstawa prawna zasiłku i odszkodowania, a także to, że obowiązek wypłaty zasiłku pogrzebowego ma charakter bezwzględny, niezależny od pokrycia kosztów pogrzebu w inny sposób, np.: w wyniku uzyskania przez uprawnionego odszkodowania z art. 446 § 1 k.c. Podmiot ponoszący koszty pogrzebu ma zatem możliwość prawną uzyskania zasiłku pogrzebowego z ubezpieczenia społecznego i jego uprawnienia w tym względzie nie mogą modyfikować (umniejszać) reguły prawa cywilnego, w tym konstrukcja *compensatio lucri cum damno*.

Rzecznik Ubezpieczonych oraz Prokurator Generalny wnosili o podjęcie uchwały stwierdzającej, że zasiłek pogrzebowy wypłacany na podstawie art. 77 u.e.r.FUZ nie podlega uwzględnieniu przy ustalaniu odszkodowania dochodzonego na podstawie art. 446 § 1 k.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przedstawione zagadnienia prawne dotyczą relacji między uprawnieniem do zasiłku pogrzebowego należnego na podstawie przepisów o zabezpieczeniu społecznym, a roszczeniem odszkodowawczym o zwrot kosztów pogrzebu, przewidzianym w prawie cywilnym. Chodzi więc o zbieg świadczeń przysługujących na różnych podstawach prawnych, należących także do różnych systemów prawa. Choć w pytaniach mowa jest tylko o zasiłku pogrzebowym przewidzianym w art. 77-81 u.e.r.FUZ, to udzielona odpowiedź będzie odnosić się także do wszystkich, licznych unormowań szczególnych, przewidujących w odrębnych ustawach prawo do zasiłku pogrzebowego dla inwalidów wojennych, tzw. służb mundurowych, rolników i innych uprawnionych. Charakter, cel i sposób finansowania wszystkich tych świadczeń jest taki sam. Obowiązuje także ogólna zasada, przyjęta również w art. 99 u.e.r.FUZ, że w razie zbiegu prawa do zasiłku pogrzebowego na podstawie tej ustawy z prawem do zasiłku na podstawie odrębnych ustaw, przysługuje tylko jeden zasiłek.

Zagadnienie prawne przedstawione przez Rzecznika Ubezpieczonych ma węższy zakres, określony kompetencjami Rzecznika i ogranicza się do sytuacji, gdy roszczenie o zwrot kosztów pogrzebu kierowane jest przeciwko ubezpieczycielowi z tytułu ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych. Problem jest jednak szerszy, co wynika z pytania prawnego przedstawionego przez Sąd Najwyższy. Obejmuje bowiem wszystkie sytuacje, gdy do wskazanego zbiegu uprawnień dochodzi w wyniku śmierci poszkodowanego spowodowanej każdym czynem niedozwolonym i występuje zarówno wtedy, gdy uprawniony otrzymał zasiłek pogrzebowy przed zgłoszeniem roszczenia na podstawie art. 446 § 1 k.c., jak i wówczas, gdy jeszcze go nie otrzymał i ma z tego tytułu wierzytelność określonej wysokości do ZUS, powiększającą aktywa jego majątku, która może być uznana za korzyść pokrywającą w całości lub części poniesione koszty pogrzebu.

Przechodząc do rozważenia charakteru wskazanego wyżej zbiegu uprawnień trzeba stwierdzić, że choć w obowiązującym obecnie stanie prawnym nie ma przepisu, który określałby, czy są to uprawnienia niezależne od siebie

i mogą być kumulowane, czy też mają charakter alternatywny i podlegają zaliczeniu, to do 1990 r. kwestie te, w odniesieniu do roszczeń kierowanych do ubezpieczyciela z tytułu ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych, były regulowane w kolejnych rozporządzeniach dotyczących obowiązkowych ubezpieczeń komunikacyjnych. I tak w pierwszym i drugim rozporządzeniu: z dnia 1 grudnia 1961 r. (Dz. U. Nr 55, poz.311) i z dnia 24 kwietnia 1968r. (Dz. U. Nr 15, poz.89 ze zm.) koszty pogrzebu, należne w ramach obowiązkowego ubezpieczenia następstw nieszczęśliwych wypadków, jeżeli przysługiwały najbliższej rodzinie (małżonkowi, dzieciom i rodzicom) wypłacane były niezależnie od świadczeń z ubezpieczenia społecznego, natomiast zgodnie z § 12 w zw. z § 8 ust. 3 pkt 4 i ust. 4, jeżeli przysługiwały innym spadkobiercom ustawowym lub osobom obcym, które urządziły pogrzeb, zakład ubezpieczeń zwracał koszty pogrzebu pomniejszone o świadczenia z tego tytułu przysługujące z ubezpieczenia społecznego (a więc także o zasiłek pogrzebowy) lub z innych środków budżetu Państwa albo z innych ubezpieczeń. Zgodnie zaś z § 20 na poczet świadczeń należnych z tytułu ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej zaliczane były świadczenia wypłacane z tytułu obowiązkowego ubezpieczenia następstw nieszczęśliwych wypadków oraz innych ubezpieczeń.

W tym czasie, aż do wejścia w życie ustawy z dnia 6 lutego 1997 r. o powszechnym ubezpieczeniu zdrowotnym (Dz. U. Nr 28, poz. 153 ze zm.), obowiązywał nadal art. 197 ustawy z dnia 28 marca 1933 r. o ubezpieczeniu społecznym (Dz. U. Nr 51, poz.396, ze zm. – dalej: „ustawa z 1933 r.”) przewidujący przejście z mocy prawa na ZUS roszczeń przysługujących poszkodowanym w myśl ogólnych przepisów prawa, przeciwko osobom innym niż pracodawca, wynikających ze spowodowania przez te osoby choroby, niezdolności do zarobkowania lub śmierci poszkodowanego. ZUS mógł zatem dochodzić od sprawcy śmierci poszkodowanego każdym czynem niedozwolonym zwrotu zasiłku pogrzebowego należnego uprawnionym osobom, co w konsekwencji powodowało, że osoba, która poniosła koszty pogrzebu, mogła skutecznie dochodzić od osoby obowiązanej do naprawienia szkody zwrotu tych kosztów jedynie w zakresie przekraczającym wysokość zasiłku pogrzebowego.

Kolejne rozporządzenia dotyczące obowiązkowych ubezpieczeń komunikacyjnych: z dnia 28 listopada 1974 r. (Dz. U. Nr 46, poz. 274 ze zm.), z dnia 30 listopada 1981r. (Dz. U. Nr 30, poz. 166 ze zm.), z dnia 6 lutego 1985 r. (Dz. U. Nr 6, poz.20) i z dnia 29 marca 1989 r. (Dz. U. Nr 18, poz. 100 ze zm.) przewidywały, że w ramach obowiązkowego ubezpieczenia następstw nieszczęśliwych wypadków zwrot kosztów pogrzebu przysługuje temu, kto je poniósł i zakład ubezpieczeń wypłaca świadczenia z tytułu śmierci niezależnie od przysługującego poszkodowanemu świadczenia z innych środków państwowych albo z innego ubezpieczenia. Świadczenia te zatem przysługiwały ponoszącym koszty pogrzebu niezależnie od siebie i nie podlegały zaliczeniu.

Od chwili wejścia w życie rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 18 grudnia 1990 r., dotyczącego obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych (Dz. U. Nr 89, poz. 527 ze zm.) przepisy nie zawierają już żadnej regulacji dotyczącej kumulacji bądź zaliczania świadczeń z ubezpieczenia społecznego (w tym zasiłku pogrzebowego) na poczet odszkodowania wypłacanego przez ubezpieczyciela z tytułu obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych za szkody wyrządzone ruchem tych pojazdów. Nie zawiera takich uregulowań także obowiązująca ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczeń Komunikacyjnych (Dz. U. Nr 124, poz. 1152, ze zm.), która ponadto nie przewiduje już obowiązkowego ubezpieczenia następstw nieszczęśliwych wypadków w ramach obowiązkowego ubezpieczenia komunikacyjnego. Nie ma również przepisów, które regulowałyby ogólnie zbieg uprawnień do świadczenia z ubezpieczenia społecznego z roszczeniem odszkodowawczym przysługującym na podstawie przepisów prawa cywilnego.

Ta okoliczność, choć może być argumentem przemawiającym przeciwko zaliczaniu przysługującego zasiłku pogrzebowego na odszkodowanie należne na podstawie art. 446 § 1 k.c., nie jest jednak decydująca. Wypłata zasiłku osobie, która poniosła koszty pogrzebu ofiary czynu niedozwolonego może być bowiem uznana za przysporzenie prowadzące do likwidacji w całości lub części szkody w tym zakresie. Wymaga to rozważenia, czy nie zachodzą podstawy do

zastosowania ogólnej konstrukcji *compensatio lucri cum damno* przy ocenie roszczenia zgłoszonego na podstawie art. 446 § 1 k.c. Zasadą jest bowiem, że odszkodowanie nie powinno być źródłem nie usprawiedliwionego wzbogacenia osoby poszkodowanej, wobec czego nie powinno przekraczać wysokości poniesionej szkody, szczególnie gdy jest to szkoda majątkowa. Skoro, jak przyjmuje się powszechnie, szkodą jest różnica pomiędzy obecnym stanem majątkowym poszkodowanego, a stanem, który by istniał, gdyby nie wystąpiło zdarzenie wyrządzające szkodę, to ustalając uszczerbek podlegający naprawieniu, należy, co do zasady, mieć także na względzie korzyści wynikające z tego zdarzenia dla poszkodowanego, które powinny zostać zaliczone na poczet należnego odszkodowania (porównaj między innymi wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 października 2005r. I CK 185/05, OSNC z 2006 r., nr 7-8, poz. 133). Z uwagi na to, że konstrukcji *compensatio lucri cum damno* nie regulują żadne przepisy, a może być ona niekorzystna dla poszkodowanego, jeżeli na poczet należnego mu odszkodowania zaliczane będą wszelkiego rodzaju korzyści majątkowe bez względu na ich tytuł prawny, w literaturze postuluje się wytyczenie ścisłych granic jej stosowania podkreślając, że nie powinno się traktować sprawcy szkody łagodniej tylko dlatego, że poszkodowany uzyskał pewne korzyści majątkowe w związku ze zdarzeniem wyrządzającym szkodę. Konieczne jest w każdym przypadku wyważenie interesów poszkodowanego i osoby zobowiązanej do naprawienia szkody i zastosowanie *compensatio lucri cum damno* tylko w sytuacji, gdy kumulacja świadczeń mogłaby doprowadzić do nieusprawiedliwionego wzbogacenia poszkodowanego kosztem zobowiązanego do naprawienia szkody.

W literaturze i orzecznictwie przeważa stanowisko, że zaliczenie korzyści na szkodę jest dopuszczalne tylko wtedy, gdy ich źródłem jest to samo zdarzenie i istnieje między nimi normalny związek przyczynowy. Dodatkowo wymaga się, by uzyskana korzyść zaspokajała te same interesy poszkodowanego, które ma zaspokoić odszkodowanie oraz by wynikała z tej samej podstawy prawnej. Przy ocenie wpływu świadczeń ubezpieczeniowych na zakres odpowiedzialności odszkodowawczej przeważa pogląd, że decydujące znaczenie ma też to, kto finansował składki na ubezpieczenie, bowiem fakt, iż finansował je poszkodowany

przemawia za kumulacją, a przeciwko kompensacji świadczeń. Istotne znaczenie przypisuje się także istnieniu regresu przysługującego osobie trzeciej spełniającej świadczenie będące źródłem korzyści wskazując, że istnienie takiego regresu wobec dłużnika przesądza o konieczności kompensacji, bowiem dłużnik nie może być zobowiązany do dwukrotnego świadczenia z tytułu tej samej szkody.

W literaturze przeważa pogląd, że ogólną zasadą jest, iż podlegają zaliczeniu na poczet odszkodowania świadczenia z ubezpieczenia społecznego, jednak jednolicie także przyjmuje się, że nie dotyczy to zasiłku pogrzebowego, który, podobnie jak inne zasiłki i zapomogi, nie podlega zaliczeniu na poczet odszkodowania przysługującego z tytułu poniesienia kosztów pogrzebu. Większość publikacji powołuje się w tym przedmiocie na wskazaną uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 27 marca 1981r. III CZP 6/81, bez szerszej argumentacji.

Natomiast orzecznictwo Sądu Najwyższego dotyczące stosowania konstrukcji *compensatio lucri cum damno* do świadczeń należnych z ubezpieczenia społecznego nie jest jednolite. Przyjmuje powszechnie, że przysługująca poszkodowanemu na podstawie art. 444 § 2 lub art. 446 § 2 k.c. renta odszkodowawcza (wyrównawcza) jest pomniejszana o należną rentę z ubezpieczenia społecznego, a obowiązek zwrotu kosztów leczenia przewidziany w art. 444 § 1 k.c. obejmuje tylko te koszty, które nie zostały pokryte z ubezpieczenia zdrowotnego (np.: uchwała Sądu Najwyższego z dnia 14 stycznia 1977r. III CZP 58/76, OSNC z 1977 r., nr 9, poz. 156 oraz wyroki: z dnia 7 lutego 1962 r. 2 CR 868/61, OSPiKA z 1963 r., nr 2, poz. 38, z dnia 4 lipca 2002 r., I CKN 837/00, nie publ., z dnia 7 stycznia 2004 r. III CK 181/02, nie publ., z dnia 14 października 2004 r. I UK 4/04, OSNP z 2005 r., nr 19, poz. 306 i z dnia 13 grudnia 2007 r., I CSK 384/07, nie publ.). Konsekwentnie należy też przyjąć, że przewidziany w art. 446 § 1 k.c. obowiązek zwrotu kosztów leczenia zmarłej osoby poszkodowanej, ogranicza się tylko do tych kosztów, które nie zostały pokryte z ubezpieczenia zdrowotnego.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego przeważa natomiast stanowisko, że świadczenia przysługujące od zakładu pracy lub ZUS na podstawie tzw. ustaw wypadkowych, nie podlegają zaliczeniu na poczet odszkodowania należnego

według prawa cywilnego, choć uważa się je za świadczenia z ubezpieczenia społecznego (np.: wyroki z dnia 21 października 2003 r. I CK 410/02, nie publ., z dnia 12 października 1999 r. II UKN 141/99, OSNAPiUS z 2001 r., nr 1, poz. 29, z dnia 11 stycznia 2000 r. II UKN 258/99, OSNAPiUS z 2001 r., nr 9, poz. 318, z dnia 27 sierpnia 1969 r. I PR 224/69, OSNCP z 1970 r. nr 6, poz. 111, z dnia 18 marca 1968 r. II PR 41/68, OSNCP z 1968 r., nr 10, poz. 178 oraz uchwała pełnego składu Izby Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 23 kwietnia 1965 r. III PO 3/65, OSNCP z 1965 r., nr 12, poz. 198). Nie podlega także zaliczeniu odprawa pośmiertna wypłacana na podstawie art. 93 k.p., jako nie mająca charakteru odszkodowawczego (między innymi wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 marca 1980 r. II CR 148/80, OSNC z 1981 r., nr 2-2, poz. 29).

Nie podlegają też zaliczeniu na odszkodowanie należne za wyrządzenie szkody na osobie, świadczenia z ubezpieczeń osobowych (od następstw nieszczęśliwych wypadków), chyba że przepisy tzw. rozporządzeń komunikacyjnych stanowiły inaczej. Sąd Najwyższy, podobnie jak przeważająca część przedstawicieli doktryny uznał, że przeciwko stosowaniu *compensatio lucri cum damno* w tych sytuacjach przemawia to, iż uszczerbek i korzyść nie są wynikiem tego samego zdarzenia, bowiem korzyść jest skutkiem zawarcia umowy ubezpieczenia i zakład ubezpieczeń spełniając umówione świadczenie umarza jedynie swoje własne zobowiązanie wobec uprawnionego. Stwierdził też, że świadczenia z ubezpieczeń osobowych nie mają charakteru odszkodowawczego, przysługują w umówionej, zryczałtowanej kwocie niezależnie od wysokości szkody i tego czy szkoda w ogóle wystąpiła, ich celem nie jest zwolnienie z długu sprawcy szkody, lecz przysporzenie korzyści poszkodowanemu, składki na ubezpieczenie są płacone przez poszkodowanego lub jego zakład pracy w celu pełniejszego wynagrodzenia szkody na osobie, a nie po to, by złagodzić odpowiedzialność sprawcy (porównaj między innymi wskazaną uchwałę z dnia 23 kwietnia 1965 r. III PO 3/65, uchwałę siedmiu sędziów z dnia 27 marca 1961 r. I CO 27/67, OSN z 1962 r., nr 2, poz. 40, uchwałę pełnego składu Izby Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 15 listopada 1968 r. III PZP 29/68, OSNCP z 1969 r., nr 5, poz. 79, wyroki z dnia 24 sierpnia 1962 r. II CR 971/61, OSN z 1963, nr 10, poz. 228, z dnia 25 maja 1970 r. I CR 209/70, OSN z 1971 r., nr.1, poz. 13, z dnia

31 sierpnia 1981 r. IV CR 293/81, OSNCP z 1982 r., nr 2-3, poz. 40 oraz z dnia 27 stycznia 2004 r. II CK 376/02 nie publ.).

Przytoczone wyżej argumenty wyznaczają przyjmowane przez Sąd Najwyższy kryteria stosowania konstrukcji *compensatio lucri cum damno* w sytuacji, gdy poszkodowanemu czynem niedozwolonym przysługiwały świadczenia z ubezpieczenia społecznego lub ubezpieczenia następstw nieszczęśliwych wypadków oraz świadczenia odszkodowawcze na podstawie przepisów prawa cywilnego, a żaden przepis nie rozstrzygał kwestii kumulacji lub zaliczania tych świadczeń.

Kryteria te należy uwzględnić także przy rozważaniu, czy istnieją podstawy do zastosowania instytucji *compensatio lucri cum damno* do świadczeń przysługujących z tytułu zasiłku pogrzebowego i odszkodowania należnego na podstawie art. 446 § 1 k.c. z tytułu poniesienia kosztów pogrzebu.

W świetle art. 77 u.e.r.FUZ zasiłek pogrzebowy przysługuje zawsze, gdy nastąpi śmierć osoby objętej ubezpieczeniem społecznym, niezależnie od przyczyny śmierci, natomiast odszkodowanie z art. 446 § 1 k.c. należy się tylko w razie śmierci wynikającej z czynu niedozwolonego. Niezależnie od tych różnic w obu przypadkach źródłem szkody i korzyści jest to samo zdarzenie: śmierć określonej osoby, która spowodowała szkodę w postaci poniesionych kosztów jej pogrzebu. Zachodzi więc tożsamość zdarzenia będącego przyczyną szkody i źródłem korzyści oraz normalny związek przyczynowy między nimi.

Rozważania dotyczące drugiej przesłanki stosowania konstrukcji *compensatio lucri cum damno*, to jest tożsamość celu i funkcji zasiłku pogrzebowego oraz odszkodowania z tytułu poniesienia kosztów pogrzebu przewidzianego w art. 446 § 1 k.c., trzeba rozpocząć od analizy przepisów art. 77-81 u.e.r.FUZ, które, jak słusznie stwierdził Sąd Najwyższy w uzasadnieniu przedstawionego zagadnienia prawnego, co do istoty nie odbiegają od regulacji poprzednich, w tym zawartej w przepisach ustawy z dnia 17 grudnia 1974 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (jedn. tekst: Dz. U z 1975 r., Nr 34, poz. 188, ze zm.), na tle których zapadła powoływana uchwała Sądu Najwyższego z dnia 27 marca 1981 r. III CZP

6/81. Zasiłek pogrzebowy przysługuje w razie śmierci osoby objętej ubezpieczeniem społecznym i wypłacany jest osobie, która poniosła koszty jej pogrzebu. Należy się tylko z jednego tytułu, a jego wysokość jest zryczałtowana. Zasiłek w pełnej wysokości przysługuje członkom rodziny zmarłego wskazanym w art. 67 w zw. z art. 77 ust. 1 pkt 4 i ust. 2 także wtedy, gdy pogrzeb organizowany był na koszt Państwa, organizacji politycznej lub społecznej, a członkowie rodziny ponieśli tylko część jego kosztów, nawet nieznaczną czy symboliczną. W żadnej sytuacji nie muszą oni dokumentować ani faktu poniesienia kosztów pogrzebu ani ich wysokości. Natomiast w razie poniesienia kosztów pogrzebu przez osoby trzecie, pracodawcę, dom pomocy społecznej, gminę, powiat, osobę prawną kościoła lub związku wyznaniowego, zasiłek przysługuje w wysokości udokumentowanych kosztów pogrzebu, nie więcej jednak niż kwota zryczałtowana. W razie poniesienia kosztów pogrzebu przez kilka podmiotów uprawnionych, zasiłek pogrzebowy ulega podziałowi pomiędzy te podmioty proporcjonalnie do poniesionych kosztów pogrzebu.

Analiza tych uregulowań prowadzi do wniosku, że choć niewątpliwie uprawnienie do zasiłku pogrzebowego łączy się z poniesieniem kosztów pogrzebu i jedną z jego funkcji jest częściowe przynajmniej pokrycie tych kosztów, a więc funkcja kompensacyjna, to jednak nie jest to funkcja jedyna ani zasadnicza. Dla określenia charakteru i celu zasiłku pogrzebowego decydujące znaczenie mają regulacje odnoszące się do członków rodziny osoby zmarłej, bowiem to niewątpliwie oni zazwyczaj organizują pogrzeb osoby bliskiej oraz to oni są objęci zagwarantowanym w art. 67 Konstytucji systemem zabezpieczenia społecznego w związku z zatrudnieniem zmarłej osoby bliskiej, a więc z założenia to ich ma objąć efekt solidarności społecznej leżący u podstaw przepisów o ubezpieczeniu społecznym oraz ochrona przed ryzykiem socjalnym śmierci osoby najbliższej. Sytuacje gdy, pogrzeb organizują osoby trzecie są wyjątkowe i mają marginalne znaczenie, regulacje zawarte w art. 77-81 dotyczące takich sytuacji nie mogą więc wpływać na ocenę charakteru i celu zasiłku pogrzebowego, który co do zasady należy się osobom bliskim organizującym pogrzeb i z myślą o nich został wprowadzony. O tym, że w istocie zasiłek pogrzebowy ma charakter pomocy socjalnej, mającej na celu zagwarantowanie szybkiego dostarczenia środków

finansowych rodzinie w trudnym dla niej momencie śmierci osoby bliskiej zapewniającej dotychczas jej utrzymanie świadczy to, że odrywa się on faktycznie od poniesionych kosztów pogrzebu, które nie muszą być udokumentowane i należy się zawsze w tej samej wysokości, nawet jeżeli rodzina poniosła z tego tytułu tylko symboliczny wydatek. A zatem jeżeli nawet w niektórych sytuacjach i w stosunku do niektórych uprawnionych zasiłek pełni funkcje odszkodowawcze, to niewątpliwie nie są to funkcje główne ani przesądzające o jego charakterze. Co do zasady spełnia on funkcje socjalne a jego celem nie jest wynagrodzenie szkody poniesionej w wyniku pokrycia kosztów pogrzebu osoby ubezpieczonej ani zwolnienie sprawcy jej śmierci z obowiązku naprawienia szkody, lecz doraźna pomoc finansowa pozwalająca na pokrycie wydatków związanych ze śmiercią członka rodziny. Nie zachodzi więc tożsamość celu ani funkcji zasiłku pogrzebowego i odszkodowania z tytułu poniesienia kosztów pogrzebu przewidzianego w art. 446 § 1 k.c., stanowiąca niezbędny warunek zastosowania *compensatio lucri cum damno*.

Przeciwko zastosowaniu tej konstrukcji przemawia także to, że zasiłek pogrzebowy przysługuje z tytułu śmierci osoby objętej ubezpieczeniem społecznym, która płaciła składki na to ubezpieczenie, a więc w pewnym zakresie przyczyniła się do powstania funduszu socjalnego, z którego wypłacany jest zasiłek. Okoliczność płacenia składek niemal powszechnie przyjmowana jest w literaturze jako uzasadniająca kumulację a nie kompensację świadczeń z ubezpieczenia osobowego i odszkodowania należnego na podstawie prawa cywilnego. Nie może też być obojętna przy rozważaniu zbiegu prawa do zasiłku pogrzebowego z odszkodowaniem z art. 446 § 1 k.c. Nie ma bowiem podstaw, by w wyniku kompensacji podmiot zobowiązany do naprawienia szkody na podstawie przepisów prawa cywilnego czerpał korzyści z faktu wypłacenia najbliższej rodzinie poszkodowanego zasiłku pogrzebowego pełniącego dla niej w przeważającym zakresie funkcje pomocy socjalnej i pochodzącego ze środków Skarbu Państwa oraz składek poszkodowanego.

Jak wskazano wyżej w literaturze podkreśla się, że instytucja *compensatio lucri cum damno* powinna być stosowana ostrożnie i tylko wówczas, gdy kumulacja świadczeń mogłaby doprowadzić do nieusprawiedliwionego wzbogacenia osoby poszkodowanej. Taka sytuacja nie zachodzi w stosunku do członków rodziny

zmarłego, którym przysługuje zasiłek pogrzebowy i roszczenie odszkodowawcze z art. 446 § 1 k.c. Ze względu na charakter i źródła zasiłku pogrzebowego, w odczuciu społecznym kumulacja tych świadczeń nie prowadzi do nieusprawiedliwionego wzbogacenia uprawnionych członków rodziny. Jest raczej przeciwnie: za nieusprawiedliwione społecznie uznaje się zaliczanie zasiłku pogrzebowego na poczet odszkodowania z art. 446 § 1 k.c., przy braku przepisu prawa nakazującego kompensację.

Jak wskazano wyżej przeciwko kumulacji tych świadczeń przemawiałoby istnienie roszczenia regresowego Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z tytułu wypłacenia zasiłku pogrzebowego, przysługujące wobec osoby obowiązanej do naprawienia szkody z tytułu poniesienia kosztów pogrzebu poszkodowanego czynem niedozwolonym.

De lege lata nie istnieje jednak żaden przepis przewidujący roszczenie regresowe ZUS wobec osoby, której czyn spowodował śmierć poszkodowanego i konieczność wypłaty zasiłku pogrzebowego ani wobec osoby obowiązanej do wynagrodzenia szkody w postaci kosztów pogrzebu. Brak wyraźnego przepisu nie oznacza jednak, że roszczenie regresowe nie przysługuje, jeżeli brak ten jest wynikiem luki w prawie, którą można wypełnić przez wnioskowanie w drodze analogii i wskazanie właściwej normy prawnej stanowiącej podstawę regresu. Sąd Najwyższy dopuszczał możliwość stosowania w drodze analogii art. 441 § 3 k.c. jako podstawy roszczenia regresowego zakładu pracy, który w oparciu o art. 92 § 1 k.p. wypłacił pracownikowi wynagrodzenie w okresie jego niezdolności do pracy, do sprawcy odpowiedzialnego za tę niezdolność (uchwała z dnia 19 grudnia 1997 r. III CZP 41/97, OSNC z 1998 r., nr 2, poz. 20). W uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 21 października 1997 r. III CZP 34/97 (OSNC z 1998 r., nr 2, poz. 19) oraz w uchwale z dnia 27 marca 2008 r. III CZP 13/08 (OSNC z 2009 r., nr 5, poz. 67) przyjął również, że przysługuje roszczenie zwrotne do sprawcy deliktu Skarbowi Państwa, który wypłacił funkcjonariuszowi jednorazowe odszkodowanie pieniężne za wypadek pozostający w związku z pełnieniem służby w Policji i odszkodowanie za zniszczoną odzież na podstawie art. 5 i art. 10 ustawy z dnia 16 grudnia 1972 r. o odszkodowaniach przysługujących w razie wypadków i chorób pozostających w związku ze służbą w Policji (Dz. U. Nr 53, poz. 345 ze zm.) oraz uposażenie

należne w razie choroby na podstawie art. 121 ust. 1 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990r. o Policji (Dz. U. Nr 30, poz. 179 ze zm.).

Można zatem poszukiwać w art. 441 § 3 k.c., stosowanym w drodze analogii, podstawy prawnej regresu ZUS z tytułu wypłaty zasiłku pogrzebowego, wobec sprawcy szkody albo wskazać art. 446 § 1 k.c., jako przepis szczególny wymieniony w art. 518 § 1 pkt 4 k.c., przy założeniu, że ZUS zostanie uznany za ponoszącego (docelowo) koszty pogrzebu poszkodowanego czynem niedozwolonym. Można też rozważać zastosowanie w drodze analogii art. 70 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (jedn. tekst: Dz. U. z 2005 r. Nr 31, poz. 267 ze zm.), przewidującego roszczenie regresowe ZUS z tytułu wypłaty zasiłku chorobowego lub świadczenia rehabilitacyjnego, do osoby, której umyślne przestępstwo lub wykroczenie, stwierdzone prawomocnym orzeczeniem sądu, spowodowały konieczność wypłaty tych świadczeń. Istnieją jednak istotne argumenty przemawiające przeciwko konstruowaniu, w drodze analogii, roszczenia zwrotnego ZUS z tytułu wypłaty zasiłku pogrzebowego osobom uprawnionym.

Przede wszystkim należy podkreślić, że wprawdzie nauka i judykatura dopuszczają możliwość odpowiedniego stosowania w drodze analogii przepisów prawa cywilnego do instytucji przewidzianych w prawie ubezpieczeń społecznych w sytuacji istnienia luki w tym prawie, jednak stwierdzenie istnienia luki w prawie ubezpieczeń społecznych wymaga szczególnej ostrożności. Przepisy regulujące stosunek ubezpieczenia społecznego mają charakter publicznoprawny, a zatem należą do odrębnej niż prawo cywilne gałęzi, a nawet systemu prawa. Nie zawierają odpowiednika art. 300 k.p. zezwalającego na odpowiednie stosowanie przepisów kodeksu cywilnego do stosunków ubezpieczeń społecznych, które oparte są na zasadzie określonego ustawowo solidaryzmu społecznego, a prawo ubezpieczeń społecznych nastawione jest na wyczerpujące i ściste regulowanie stosunków stanowiących jego przedmiot. Z tego względu zasadniczo należy domniemywać, że jeżeli ustawodawca czegoś w prawie tym nie uregulował, to była to jego świadoma i celowa decyzja. Tylko w przypadkach, gdy w przepisach wyraźnie brakuje normy koniecznej do wydania decyzji w określonych sytuacjach, można traktować ów brak jako lukę i zastanawiać się nad dopuszczalnością jej

wypełnienia w drodze analogii. Przeciwno analogii przemawia to, że podważa ona pewność prawa, która w stosunkach ubezpieczeń społecznych jest wartością bardzo wysokiej rangi. W literaturze wskazuje się, że szczególnie wątpliwe jest stosowanie w drodze analogii norm prawa cywilnego na niekorzyść ubezpieczonego, a szczególnie niebezpieczne jest sięganie w drodze analogii do przepisów podobnych ze względu na ratio legis, bowiem porównywanie „racji” przepisów prawa ubezpieczeń społecznych i prawa cywilnego jest bardzo trudne i często dowolne, gdyż zupełnie inne są racje uregulowań ubezpieczeń społecznych i inne cywilnych, w tym odszkodowawczych.

Wszystko to przemawia za uznaniem, że skoro nie ma przepisów przyznających ZUS roszczenie regresowe z tytułu wypłaty zasiłku pogrzebowego wobec osoby zobowiązanej do wynagrodzenia szkody, to nie jest to luka w prawie, lecz świadoma decyzja ustawodawcy, który celowo nie wprowadził w tym przypadku regresu. Świadczy o tym przede wszystkim to, że dawne przepisy, regres taki przewidywały, a obecnie art. 70 ustawy z 1999 r. przewiduje regres jedynie w wypadku wypłacenia przez ZUS zasiłku chorobowego lub świadczenia rehabilitacyjnego i tylko w szczególnych sytuacjach, w bardzo ograniczonym zakresie. W podobnych sytuacjach także art. 14a ust.1 zd.1 ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r o świadczeniach opieki zdrowotnej ze środków publicznych (jedn. tekst: Dz. U. z 2008 r., Nr 164, poz. 1027 ze zm.) przewidywał regres dla NFZ o zwrot poniesionych kosztów świadczeń opieki zdrowotnej, do sprawcy, stwierdzonego prawomocnym wyrokiem umyślnego przestępstwa, którego skutkiem była konieczność udzielenia opieki zdrowotnej. Przepis ten jednak został uchylony z dniem 1 stycznia 2009 r. (art. 1 pkt.1 ustawy z dnia 21 listopada 2008 r. – Dz. U. Nr 225, poz. 1486), a zatem ustawodawca świadomie zrezygnował z regresu instytucji ubezpieczeń zdrowotnych do sprawcy rozstroju zdrowia w związku z wypłatą świadczeń zdrowotnych ze środków publicznych.

Wszystko to świadczy o tym, że ustawodawca, jeżeli chce, by ZUS lub instytucji ubezpieczeń zdrowotnych przysługiwał regres do sprawcy szkody z tytułu wypłaty świadczeń z ubezpieczenia społecznego, wprowadza takie roszczenie i jednocześnie określa ściśle jego warunki. Brak obecnie przepisu przewidującego

roszczenie regresowe w związku z wypłatą zasiłku pogrzebowego, w sytuacji, gdy wcześniej było ono przewidziane oraz gdy obecnie przewidziane jest roszczenie regresowe w razie wypłaty zasiłku chorobowego i świadczenia rehabilitacyjnego wskazuje, że ustawodawca zdecydował się ograniczyć roszczenia regresowe ZUS tylko do takich sytuacji i brak przepisu przewidującego regres ZUS po wypłaceniu zasiłku pogrzebowego nie stanowi luki w prawie.

Wniosek taki uzasadnia też wskazywana w literaturze specyfika systemu ubezpieczeń społecznych i zdrowotnych, w którym ubezpieczeniu podlegają z reguły także sprawcy czynów niedozwolonych (w tym wypadków komunikacyjnych) i wprowadzenie regresu może zburzyć założenia oraz podstawowe zasady tego systemu, a w przypadku regresu do sprawców wypadków komunikacyjnych, za których odpowiedzialność ponosi zakład ubezpieczeń w ramach obowiązkowych ubezpieczeń komunikacyjnych, może ponadto spowodować znaczne podwyższenie składek na to ubezpieczenie. Jest to zatem dziedzina życia społeczno-gospodarczego, w której należy pozostawić ustawodawcy możliwość wprowadzenia, po rozważeniu globalnych potrzeb i możliwości, określonych regulacji prawnych, takich jak regres ZUS z tytułu wypłaty świadczeń społecznych.

Trzeba też wskazać, że z reguły przyczyną wprowadzenia ustawowego regresu lub poszukiwania możliwości jego przyjęcia w drodze analogii jest istnienie szkody poniesionej przez osobę trzecią, spełniającą określone świadczenie, obciążające w myśl przepisów odszkodowawczych sprawcę szkody. W przypadku jednak wypłacenia przez ZUS zasiłku pogrzebowego osobie, która poniosła koszty pogrzebu poszkodowanego czynem niedozwolonym, trudno mówić o szkodzie ZUS, skoro szkodą jest tylko uszczerbek wywołany wbrew woli podmiotu, który go doświadczył, a ZUS wypłacając zasiłek pogrzebowy działa wykonując własne zobowiązanie ustawowe, które musi zrealizować zawsze, gdy nastąpi śmierć osoby wskazanej w art. 77 ust.1-3 u.e.r.FUZ, niezależnie od jej przyczyny. Śmierć takiej osoby w wyniku czynu niedozwolonego może jedynie przyspieszyć powstanie obowiązku ZUS wypłaty zasiłku pogrzebowego, ale określenie różnicy czasowej jest w tym przypadku praktycznie niemożliwe, co nie pozwala na konstruowanie jakiegokolwiek realnej szkody ZUS z powodu wcześniejszego wypłacenia zasiłku

pogrzebowego. Istnienie roszczenia regresowego w takiej sytuacji mogłoby prowadzić do uzyskania przez ZUS nieuzasadnionej korzyści majątkowej.

Podobne okoliczności miał na uwadze Sąd Najwyższy stwierdzając w uchwale z dnia 27 kwietnia 2001 r. III CZP 5/01 (OSNC z 2001r., nr 11, poz. 161), że kasie chorych oraz publicznemu samodzielnemu zespołowi opieki zdrowotnej nie przysługuje w stosunku do sprawcy szkody, wyrządzonej czynem niedozwolonym na osobie ubezpieczonej, roszczenie o zwrot poniesionych przez nie kosztów leczenia, bowiem brak przepisu w tym przedmiocie nie jest luką w prawie lecz zamierzoną wolą ustawodawcy.

Także w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 25 marca 1994r. III CZP (OSNCP z 1994 r., nr 7-8, poz. 145), dotyczącej zbiegu uprawnień do świadczeń z ubezpieczenia komunikacyjnego oraz świadczeń przysługujących w związku z wypadkiem przy pracy Sąd Najwyższy przyjął, że w sytuacji, gdy wypadek przy pracy był jednocześnie wypadkiem powodującym szkodę powstałą w związku z ruchem pojazdu mechanicznego, objętą ubezpieczeniem odpowiedzialności cywilnej posiadaczy i kierowców tych pojazdów na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 marca 1989 r. w sprawie ustawowych ubezpieczeń komunikacyjnych (Dz. U. Nr 18, poz. 100 ze zm.), zakładowi pracy, który wypłacił poszkodowanemu jednorazowe odszkodowanie stosownie do art. 9 w zw. z art. 32 ust. 1 ustawy z dnia 12 czerwca 1975 r. o świadczeniach przysługujących z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (jedn. tekst: Dz. U z 1983 r. Nr 30, poz. 144 ze zm.), nie przysługuje roszczenie do zakładu ubezpieczeń o zwrot równowartości spełnionego świadczenia. Sąd Najwyższy stwierdził brak podstaw do stosowania w takiej sytuacji konstrukcji *compensatio lucri cum damno*, z uwagi na inne funkcje i charakter prawny świadczeń zakładu pracy z ustawy wypadkowej oraz zakładu ubezpieczeń z tytułu ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej i uznał, że świadczenia te przysługują niezależnie od siebie. Stwierdził też, że fakt, iż obowiązujące wówczas przepisy nie przewidywały roszczenia regresowego zakładu pracy do zakładu ubezpieczeń z tytułu wypłaty świadczeń z ustawy wypadkowej, choć przepisy wcześniejszych rozporządzeń komunikacyjnych taki regres przewidywały oznacza, że po to by przyjąć regres należałoby sięgnąć, w drodze analogii, do art. 441 § 3 k.c., co uznał za nieuzasadnione w sytuacji, gdy

nie tylko osoba, która naprawiła szkodę nie była za nią odpowiedzialna na podstawie prawa cywilnego, ale i roszczenie zwrotne skierowane zostało przez nią do zakładu ubezpieczeń, którego odpowiedzialność wywodzi się także nie z czynu niedozwolonego, lecz ze stosunku ubezpieczenia. Argumenty powyższe zachowują aktualność także w odniesieniu do ewentualnego roszczenia regresowego ZUS przeciwko ubezpieczycielowi komunikacyjnemu w związku z wypłatą zasiłku pogrzebowego.

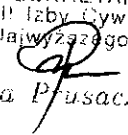
Aktualna jest także argumentacja Sądu Najwyższego wskazana w uchwale z dnia 3 marca 2004 r. III CZP 2/04 (OSNC z 2005 r., nr 6, poz. 95), w której w nawiązaniu do wcześniejszej uchwały z dnia 26 marca 1982r. III CZP 61/80 (OSNCP z 1982 r., nr 11-12, poz. 161) przyjęto, że zagraniczna instytucja ubezpieczeń społecznych (odpowiednik polskiego ZUS), na którą – z mocy przepisów jej prawa krajowego – przeszły roszczenia z tytułu poniesienia kosztów leczenia, nie jest uprawniona, według prawa polskiego, do dochodzenia od ubezpieczyciela, który ubezpieczył odpowiedzialność cywilną posiadacza pojazdu mechanicznego – sprawcy szkody – zwrotu takich kosztów, gdy poszkodowany uległ wypadkowi komunikacyjnemu na terenie Polski. Sąd Najwyższy stwierdził, że brak w systemie prawa polskiego przepisu przyznającego w takiej sytuacji regres, nie uzasadnia sięgnięcia do analogii, skoro ustawodawca w innych zbliżonych sytuacjach przewidział roszczenia regresowe.

Trzeba też podkreślić, że Sąd Najwyższy w dotychczasowym orzecznictwie przyjmował dopuszczalność roszczeń regresowych ZUS jedynie w razie istnienia przepisu szczególnego, takiego jak np.: art. 197 ustawy z 1933 r., art. 26 dekretu z dnia 25 czerwca 1954 r. o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz. U z 1958 r. Nr 23, poz. 97), art. 122 ustawy z dnia 23 stycznia 1968 r. o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz. U Nr 3, poz. 6 ze zm.) lub przepisy rozporządzeń komunikacyjnych (porównaj między innymi uchwały z dnia 15 grudnia 1970 r. III CZP 76/70, OSNC z 1971 r., nr 7-8, poz. 128, z dnia 30 października 1976 r. III CZP 34/76, OSNC z 1977 r., nr 3, poz. 42, wyroki z dnia 14 stycznia 1980 r. IV CR 475/79, OSNC z 1980 r., nr 7-8, poz. 146 i z dnia 16 października 1980 r., IV CR 496/80, OSNC z 1981 r., nr 5, poz. 87).

Z tych wszystkich względów należy uznać, że de lege lata nie ma podstaw do konstruowania roszczenia regresowego ZUS z tytułu wypłaty zasiłku pogrzebowego, co uzasadniałoby zastosowanie kompensacji odszkodowania z art. 446 § 1 k.c. i zasiłku pogrzebowego. Ponieważ nie ma też innych podstaw uzasadniających zaliczanie zasiłku pogrzebowego należnego na podstawie w art. 77 u.e.r.FUZ na odszkodowanie z tytułu poniesienia kosztów pogrzebu przysługujące na podstawie art. 446 § 1 k.c., Sąd Najwyższy rozstrzygnął przedstawione zagadnienie prawne jak w uchwale.

SĄD NAJWYŻSZY
IZBA CYWILNA
WYDZIAŁ III

Na oryginale właściwe podpisy
Za zgodność:
KIEROWNIK SEKRETARIATU
Wydziału III Izby Cywilnej
Sądu Najwyższego

Marianna Piusaczyk